

Literarni atlas kot »oživljeni« zgodovinopisni žanr

Michal Vančura, Miloš Zelenka

Katedra za geografijo, Pedagoška fakulteta Južnočeške univerze v Čeških Budějovicah, CZ-371 15
České Budějovice, Jeronýmova 10
vancura@pf.jcu.cz

Katedra za slovanske jezike in literature, Pedagoška fakulteta Južnočeške univerze v Čeških
Budějovicah, CZ-371 15 České Budějovice, Jeronýmova 10
zelenka@pf.jcu.cz

Študija obravnava »oživljeni« žanr literarnega atlasa ne le kot sredstvo hevristične dokumentacije in izobraževalne turistike, temveč tudi kot metodološki impulz modernega literarnozgodovinskega raziskovanja. V svoji presoji se opira na slovensko publikacijo Literarni atlas Ljubljane (2014). Atlas, ki je idejno izšel iz teorije »kulturnega prostora« in geopoetičnih konceptov, razume literarni prostor slovenske metropole kot specifičen izraz kulturnega spomina, kot antropološki fenomen, predmet raziskovanja moderne biografistike in kulturne zgodovine. Na splošno ustvarja Atlas kot nesižejski žanr dogodkovne historiografije alternativno literarno zgodovino, utemeljeno na personalizaciji in intelektualizaciji literarnih vrednot. Koncept slovenskega Atlasa sodi v paradigmo postmoderne literarne vede, metodološko povezane s t. i. obratom k prostoru (spatial turn), ki od polovice minulega stoletja klasični temporalni model kulture nadomešča s prostorskim konceptom.

Ključne besede: slovenska literarna zgodovina / literarni prostor / kulturna identiteta / slovenska književnost / literarni atlas / Ljubljana / literarna topografija

Literarni atlas, popotniški »bedekerji« in žanrsko raznoliki turistični vodiči, ki enciklopedično predstavljajo osebnosti s področja kulture, niso prav pogost predmet zanimanja moderne znanosti. Nasprotno: pozitivistični pridih metodologije njihovega nastajanja je te priročnike potisnil na obrobje sodobne teoretične obravnave in jih tako iz akademske sfere odrinil v sfero popularizirajoče in zgolj komercialno-reklamnim namenom sledeče publicistike. Večpomenski in semantično zapleteni pomen izraza »atlas« se za povrh denotativno nanaša predvsem na shematiziran izbor ikoničnih predmetov, najpogosteje zemljevidov, fotografij ali didaktično urejenih ilustracij s kratkimi komentarji. A treba se je spomniti, da je že klasična poetika razvila na uravnoteženi komplementarnosti topografskega in prozopografskega načela temelječe slogovne načine. Ti nesižej-

sko kompozicijo usmerjajo v umetniški opis, ki naj bralcem konkretno in sistematično, a v čutno nazorni podobi, predstavi umetnikovo osebnost in njegovo delo, umeščeno v določen časovni, generacijski in prostorski kontekst. Vključevanje žanra atlasa kot prvotno kartografskega termina v sfero literarne vede je zato potekalo v smeri absolutizacije geografskega pristopa. Ta je v povezavi z biografskim »ozadjem« pogosto vodil v nefunkcionalno razumevanje slovstvenega regionalizma, v skrajnem primeru v avtonomistični separatizem, tj. v razumevanje konkretnega artefakta kot specifičnega produkta in mehanskega »odtisa« zemljepisnega ali kulturnozgodovinskega areala, ki da obligatorno determinira vse oblike kakršnegakoli umetniškega ustvarjanja. Na Češkem večkrat ponatisnjeni *Literární vodník za turiste* (Literární průvodce pro turisty) Jaroslava Nečasa (1962) je tako npr. izhajal iz mehanske ugotovitve, »kako sta pokrajina in njeno življenje prodrli v delo naših najznamenitejših pisateljev,« (Nečas 3) pri čemer je poudarjal izključno tematski princip (vezanost literarne zgodbe na kulturno regijo) in biografske okoliščine (mesto pisateljevega delovanja ter njegov rojstni kraj).

Študij literarnega opisa prostora oziroma literarne topografije nas je v preteklosti zalagal z obsežnim biografsko-faktografskim gradivom, a v literarnokritičski praksi kljub temu ni razložil notranje povezanosti konkretnega prostora ali regije z izborom pripadajoče poetike, izraznega sredstva ali s formiranjem specifičnega tipa avtorja, ki se logično včlenjuje tudi v nadredne kontekste, tj. v širše kulturno-geografske enote. Na drugi strani avtorjeve poetike ni bilo mogoče mehansko izpeljevati iz narave in družbene ureditve obdajajočega ga prostora že zgolj na osnovi dejstva, da razpolaga literarna zgodovina s primeri drugih avtorjev, ki so živeli in ustvarjali v isti regiji, medtem ko so v njegovem lastnem delu motivi in teme iz tega okolja morda zgolj obrobni. Zdi se, da ima zato največjo določevalno vrednost besedilno-ikonično razmerje: npr. natančna »tipologija« oseb, ki temelji na konstantnih topografskih karakteristikah, abstrahiranih iz literarnega dela, in simbolizira dani osebnostni tip, doživi materializacijo v prostoru (kot muzej, spomenik, javno dostopna rojstna hiša, poprsje, kip, informacijska tabla ipd.), s tem pa retroaktivno ponuja relevantno informacijo o zgodovinsko spremenljivi konstrukciji kolektivne narodne identitete. Te geografsko lokalizirane in kartografsko urejene informacije – pogosto v digitalizirani ali tiskani podobi – omogočajo nastanek zemljevidov in atlasov (vključno s popularizirajočimi aplikacijami za mobilne komunikacijske naprave in tablične računalnike, priključene na sistem GPS). Jasno je, da je literarni atlas specifičen intertekstualni in interikonični stvarni žanr moderne literarne historiografije, saj po svoji strukturi in funkcijski usmerjenosti uporabnika nagovarja z besedilnimi in vizualnimi znaki, katerih pomen

se – kljub njihovi siceršnji samostojnosti – v dialoški in interdisciplinarni komunikaciji le utrjuje.

Rehabilitacije žanra literarnega atlasa kot sprejemljivega kompromisa med modernim teoretskim pojmovanjem literarne topografije oziroma kulturne geografije in recepcijskimi zmožnostmi širše izobraženske bralne publike se je lotila skupina strokovnjakov z ZRC SAZU: Marjan Dolgan z Inštituta za slovensko literaturo in literarne vede ter Jerneja Fridl in Manca Volk z Geografskega inštituta Antona Melika. Rezultat njihovega dolgoletnega dela je *Literarni atlas Ljubljane: Zgode in nezgode 94 slovenskih književnikov v Ljubljani*. Gre za faktografsko in konceptualno vzorno pripravljeno publikacijo, ki je tudi po grafični plati – tisku na krednem papirju – pravi mali oblikovalski kulturni artefakt. Nastala je v okviru znanstvenega projekta *Prostor slovenske literarne kulture*.¹ Atlas je kompozicijsko razdeljen na tri osnovne dele. Prvi vsebuje pojasnila in legendo za orientacijo po publikaciji, drugi – najobsežnejši – prinaša poleg izbrane bibliografije s področij literarne zgodovine in zgodovine Ljubljane ter ostalih informacijskih virov obsežne, abecedno urejene geselske članke o slovenskih pisateljih, tretji pa predstavlja enajst zemljevidov z najpomembnejšimi mestnimi lokacijami, genetično povezanimi s pisatelji, navedenimi v predhodnem delu. Semantično in sintaktično povezanost drugega in tretjega dela opredeljuje skupni sistem numeričnih in grafičnih simbolov, ki se pojavljajo tako v besedilu kot na barvni površini fizičnih zemljepisnih kart. *Atlas* zato lahko uporabljamo v obeh smereh: na diahroni in sinhroni osi. Geselski članek o izbranem pisatelju oziroma njegovo življenje in delo lahko povežemo z izbrano geografsko lokacijo na zemljevidu, navezujočem se na določeno literarno smer. Ali pa obratno: na zemljevidu poiščemo ljubljanske lokacije, v katere so umeščeni pisatelji po časovnih obdobjih (literarnih smereh), in potem s pomočjo grafičnih in numeričnih simbolov dešifriramo njihove individualne »zgodbe«.

Povedali smo, da je uvodni del knjige instruktivni »vstop« v strukturo *Atlasa*. Začne se z izborom Ljubljani posvečenih pesniških in proznih refleksij, ki mu sledijo podatki o strukturi publikacije in kriteriju izbora pisateljev. V *Atlas* so bili izbrani tisti, ki so se v Ljubljani rodili, tam živeli, delali, umrli ali bili pokopani, in to v časovnem razponu od srednjega veka do sedanjosti. Obsežni seznam arhivov kaže, da se Dolgan kot avtor geselskih člankov ni zadovoljil z obstoječim stanjem poznavanja, temveč se je lotil hevristične raziskave, ki je dokumentacijo o prostorski lokalizaciji z Ljubljano povezanih pisateljev obogatila z novimi odkritji. Osnovni kri-

¹ Podatki o projektu *Prostor v slovenski literarni kulturi*, vključno z *Atlasom*, so v elektronski podobi dosegljivi na naslovu <http://pslk.zrc-sazu.si/sl/#/layer/1>.

terij razvrstitve konkretnega literata je postal empirično dokazljivi kontakt s slovensko metropolo. Ta kriterij je zamenjal nejasne in težko določljive vidike, kot sta tematski (Ljubljana kot literarna tema) in recepcijsko-funkcijski (usmerjenost k lokalnemu recipientu). Genetični moment je seveda dopolnjen z ustaljenim zgodovinskim »pomenom« tega ali onega avtorja, lahko se ozre tudi k šolski praksi. V primeru nekaj geselskih člankov gre vseeno tudi za manj znane ali celo pozabljene pisatelje, ki pa so pomembno sooblikovali literarno topografijo Ljubljane. Izbor biografskega pristopa v Dolganovi metodologiji vseeno ne pomeni niti inovacije niti vrnitve k pozitivizmu, ampak uporabo metod moderne biografike in kulturne zgodovine, ki postajata personalizirana in intelektualna alternativa globalizaciji masovne kulture, v kateri se izgublja historičnost, nadosebna razsežnost ustvarjalnega individua. Nastanek specifičnega *Atlasa*, ki geografsko simbolizira z literarno-kulturno dediščino povezane kraje, tako v zamisli njegovih avtorjev intencionalno prispeva k ustvarjanju narodne kulturne identitete, ki je ne razumejo le kot narativno konstrukcijo, ampak tudi kot sklop diskurzivnih in predvsem institucionalnih praks s pozitivno normotvorno funkcijo.

Dolgan, ki je napisal geselske članke o vseh 94 pisateljih, metodološko izhaja iz teorije »kulturnega prostora« in geopoetičnih konceptov, temelječih na raziskavah možnosti in modifikacij kulturne identitete kot antropološkega fenomena. Pri tem geopoetika pomeni naravnost v raziskovanje načina, na katerem človek utemeljuje svojo eksistenco. Posamezna tematska gesla v drugem delu zato spoštujejo tradicionalno leksikološko strukturo (zaglavje z osnovnimi življenjepisnimi podatki in majhno fotografijo, lasten biografski tekst, prostorsko povezan z literarnimi zemljevidi Ljubljane, ki dokumentirajo določeno obdobje in umetnostno smer, navedba relevantne strokovne literature). Shematizirani profil vsakega avtorja dopolnjujejo interpretacijske karakteristike, ki faktografsko strogost življenjepisne okrajšave poživijo z individualizirano »minizgodbo«, zanimivim dogodkom, spreminjajočim nesižejsko kompozicijsko strukturo v biografsko plastičen portret. Geselske članke ustvarja Dolgan po metodi sinhronih »rezov«. Osredotoča se na prelome in spremembe, mejnike življenjske in profesionalne usode. Tak pristop ne pomeni le sledenja obvezni faktografski dokumentaciji dogodkov in dejanj. S poustvaritvijo »lokalne« atmosfere, povezane s konkretnim ustvarjalnim individuom in dobo, preoblikuje tradicionalno življenjepisje v moderno zgodovino posameznikovega in družbenega razmišljanja, kjer ni pomembno biološko življenje, temveč antropološka zasidranost ustvarjalnega individua v dialogu z nadčasnostjo. Usoda posameznika in njegove družbe je tu razumljena kot znakovni izsek zgodovinskega spomina. Ne gre torej za empirično

ugotavljanje znotraj- in zunajbesedilnih povezav in odvisnosti med avtorjem in determinirajočim teritorialnim tipom: geografsko in morda tudi naravno regijo je sicer res mogoče natančno določiti, v kulturnem kontekstu pa je treba opazovati spreminjajoče se zgodovinske razmere. Življenjepisi pisateljev, njihova besedila, dejanja in subjektivno doživeti dogodki sicer nastajajo v konkretnem socioprostoru, a ga tudi presegajo in tako učinkujejo kot normotvorni simboli in vrednote, ki relativizirajo »smrt« avtorja iz postmoderne misli. Semiotično postane konkretni portret fizične osebnosti umetnika aksiološka paradigma kulture, specifičen žanrski tip dogodkovnega zgodovinskega. Veliko, pogosto »izpraznjeno« zgodovino je zato mogoče skozi emocije, čustveno doživetje dojemati tudi mikroskopsko.

Kot je bilo že povedano, v tretjem delu, *Zemljevidih* (Dolgan, Fridl in Volk, 259–295), enajst zemljevidov v merilu 1 : 10000 z risbo in grafičnimi ter numeričnimi simboli zajame pojavljanje in delovanje pisateljev na ljubljanskih lokacijah v določenih časovnih obdobjih. Zanimivo je, da s približevanjem sedanosti frekvenca – gotovo zaradi boljših možnosti dokumentiranja – narašča, zato so zemljevidi logično razdeljeni na sever in jug mesta. Diahrono sega razpon zemljevidov od srednjega veka, reformacije in protireformacije čez 18. in 19. stoletje do postmoderne na prelomu 20. in 21. stoletja. Delitev na literarne smeri v osnovi ponavlja splošno uporabljano periodizacijo slovenske literarne zgodovine. Posamezne ljubljanske lokacije, povezane z atributi kulturnega in mestnega načina življenja (gostilne, hoteli, bolnišnice, srednje in visoke šole, univerza, pokopališča, kavarne, gledališča, uradne in zasebne stavbe ipd.) so izpostavljene glede na relevantnost v njih pojavljajočih se umetnikov. Za kartografsko označitev predstavljenih lokacij so avtorji uporabili preproste znake, dopolnjene s črkovno-numerično kodo. Zaradi teh znakov je orientacija po zemljevidih *Atlasa* nekoliko zapletenejša, saj mora bralec za identifikacijo kateregakoli znaka vedno listati do pojasnil. Zlasti kadar gre za pomembne mestne lokacije, bi bile lahko uporabljene kartografske metode, ki bi že na prvi pogled bolje zajele in izrazile njihovo funkcijo (npr. z barvo ali pragmatičnim znakom). Je pa treba dodati, da je v primeru tako velikega števila zasledovanih pojavov na sorazmerno majhnem prostoru izbor kartografskega znaka vedno precej zapletena naloga.

Koncept slovenskega *Atlasa* se vklaplja v paradigmo postmoderne literarne vede, metodološko povezane s t. i. obratom k prostoru (spatial turn), ki klasični temporalni model kulture zamenjuje s prostorskim konceptom. Spacialna razsežnost ima sicer v humanističnih disciplinah starejše korenine, ki izvirajo iz prve polovice 20. stoletja (Gaston Bachelard, Mihail Bahtin idr.). Foucaultov pojem heterotopija tako npr. označuje specifične realno obstoječe prostorske strukture, ki so v raznih vzporednih ali kon-

taminiranih odnosih s prostorskimi kulturnimi shemami, v okviru katerih modificirajo tudi kategorijo časa (Foucault 9). Nemška teoretičarka kulture Doris Bachmann-Medick umešča ta obrat v obdobje razpada novodobnih kolonialnih teritorijev, ko so bile pod vprašaj postavljene meje in vzajemno prenikanje med Zahodom in Vzhodom. S tem postavi ta »obrat« neposredno v kontekst umika ideoloških konceptov, ki so bili večinoma utemeljeni na temporalni stabilizaciji (Bachmann-Medick 286–289). Pod pojmom prostor se v okviru »spatial turn« razume dinamični, strukturno in vrednostno diferencirani sistem kulturnih fenomenov, ki se kažejo v različnih diskurzivnih vrstah, kot so znanost, umetnost, ekonomija, politika ipd. To v bistvu pomeni vzpostavljanje in hierarhizacijo teh »razmerij« v obliki nekakšnih »zemljevidov« in »mrež«, za kar lahko štejemo tudi sam besedni tekst – kot sistem grafično urejenih znakov z določenimi lastnostmi. Konkretno v literarni vedi gre lahko (ob uporabi modernih geoinformacijskih in digitalnih tehnologij) za problematiko predstavitev topografskih (realnih in fiktivnih) ali drugih prostorskih konfiguracij skozi umetniško delo; npr. pri študiju literarne migracije ali prenosu fiktivnih svetov na standardne zemljevide. Če gre za prikaz zgodovinskih, v preteklosti obstajajočih realnih pojavov – kot v primeru slovenskega *Atlasa* – je treba ceniti prizadevanje avtorskega kolektiva za standardne kartografske mape, tj. trud za transformacijo empirične topografije v kartografsko platformo, ki lahko kljub določenim pomislekom funkcionalneje reflektira heterogenost kulturnega prostora.

Kompleksni premislek o *Atlasu* nas pripelje do ugotovitve, da gre za redke založniški dosežek na področju sodobne biografistike, ki idealno povezuje izhodiščno literarnovedno naravnost z didaktičnimi in komercialnimi cilji. Da bi se izognili pozitivističnemu zbiranju podatkov in imen ali regionalnemu »lokalpatriotizmu«, so si morali avtorji odgovoriti na številna metodološka in praktična vprašanja. V slovenski literarni historiografiji – pa gotovo ne le v njej – gre za prvo publikacijo tega tipa, ki žanr »atlasa« rehabilitira za moderno literarno zgodovino in priča o visoki ravni teoretskega mišljenja na Inštitutu za slovensko literaturo in literarne vede. Knjiga tako ne bo služila samo primarnemu turistično-propagandemu namenu, ampak jo bo mogoče uporabljati tudi kot dokumentirano overjen priročnik, servisni katalog seznamov podatkov, imen, lokacij ipd. za nadaljnje raziskave izvirne zapuščine »ljubljskih« pisateljev. Morda le nekaj ne prav pomembnih pripomb: seznam pisateljev bi lahko vključeval tudi najpomembnejše znanstvene raziskovalce literature, na primer Antona Slodnjaka, Franceta Koblarja, Antona Ocvirka ali Janka Kosa. Prav tako bi lahko izbor pisateljev zajel tudi tuje in jugoslovanske pisatelje, živeče v Ljubljani in pišeče v drugih jezikih. S tem bi preseglj etno-jezikovno

ali biografsko omejitev definicije »slovenski« ali »ljubljski« pisatelj in jo usmerili k funkcijskim aspektom (ni pomembno, katero regijo upodablja literarno delo, temveč kateri služi), pa tudi vrednostnim (če avtor deluje izven »centra«, avtomatsko velja za vrednostno »regionalnega«) ali recepcijskim (bralci iz določene regije imajo avtorja za »svoje« ne glede na njegovo lokalno pripadnost ali umetniško vrednost).

Edinstvenost slovenskega *Atlasa* temelji predvsem na tesnem prepletu besedilne (literarne) in slikovne (kartografske) komponente. Če ta projekt primerjamo s svetovno ali evropsko produkcijo, je jasno, da se od nje razlikuje po večjem poudarku na kakovosti kartografske obdelave. Literarni atlasi so običajno predvsem antologije izbranih besedil in pregledi pisateljev, dopolnjeni s preprostimi ilustracijskimi zemljevidi brez kakršnegakoli analitičnega presežka. Npr. *The Atlas of Literature* (1996) predstavlja razvoj literature na posameznih celinah, k čemur so le mehanično pripojeni ilustrativni zemljevidi (Bradbury 2003). Šele v zadnjih letih so se z razvojem digitalnih kartografskih metod pojavili projekti literarnih atlasov, ki že izraziteje poudarjajo vizualni in predvsem kartografski koncept. Navedemo lahko npr. *Digital Literary Atlas of Ireland 1922–1949*² in predvsem *A Literary Atlas of Europe*,³ ki se od prejšnjih izdaj žanrsko loči po svoji usmerjenosti v kartografsko analizo fikcijskih svetov literarnih besedil in je bil že s svojo strukturno zasnovo utemeljen na sistematičnem iskanju kakovostnih kartografskih izraznih sredstev za analitične literarne atlase.

V češko-slovaškem kontekstu žanrsko analognega dela ni, čeprav na primer pomen in kulturna prepoznavnost literarne Prage naravnost kličeta ne le po »vodniku«, temveč po konceptualno modernem in grafično reprezentativnem atlasu v več zvezkih. Tu se lahko spomnimo klasične, a danes popolnoma pozabljene dvodelne publikacije *Češko-slovaški literarni atlas: zgodovina naše literature v slikah* (Literární atlas československý: obrazová historie naší literatury) Bohumila Vavrouška (v sodelovanju z Arnejem Novákom, 1932–1938). Ta ni bila urejena po geografskem, ampak po tematsko-področnem načelu. A ker slednje ni bilo upoštevano dosledno, knjiga žanrsko bolj kone prehaja v enciklopedični leksikon s prevladujočo faktografsko dokumentacijo. Po Arneju Novaku *Literární atlas československý* vseeno ni bil le »družinski album osebnosti« (Novak XIII), temveč sociološki pogled na časovno razporejeno literarno dogajanje: »Pogledi na rodne kraje in mesta delovanja pisateljev [...] naj pojasnijo, katera mesta in kraji postopoma prispevajo k izobraženskemu delu,« (Novak XIII) situiranemu večinoma v kulturnem središču. »Mogoče je reči, da

² Projekt je dostopen na <http://www.tcd.ie/trinitylongroomhub/digital-atlas/>.

³ Projekt je dostopen na <http://www.literaturatlas.eu/en/>.

lahko prav literarni atlas zelo nazorno poučuje o družbeni strukturi književnosti.« (Novak XIII) Poznejši dragoceni priročniki Vladimíra Kovaříka *Literarna potepanja po Češkem* (Literární toulky po Čechách) (1977), *Literarna potepanja po Moravskem* (Literární toulky Moravou) (1978) in *Literarna potepanja po Prazi* (Literární toulky Prahou) (1980) ter Jaroslava Rezníka *Po literarnih stopinjah na Slovaškem* (Po literárných stopách na Slovensku) (1982) so sicer že izhajali iz prostorskega koncepta, a so, če nanje pogledamo danes, že prekoračili svoj recepcijski zenit, saj so bili usmerjeni predvsem v literarni »opis mesta« in njegovo popularizacijo, ne pa v nadaljnje literarnovedne raziskave. Ti priročniki so pogosto nastajali iz reklamnih razlogov (npr. kot del turistične propagande) ali zaradi potreb domoznanskega pouka (usmeritev na regionalno literaturo). Danes že klasične monografije močne pozitivistične generacije, med katerimi je treba na prvem mestu navesti *Literarno Moravsko 1849–1885* (Literární Morava 1849–1885) Miloslava Hýska (1911) ali *Literarni Plzeň v obrisih I–II* (Literární Plzeň v obryse I–II) Emila Felixa (1930–1933), so se zavestno odpovedale slovarskemu karakterju in bile zasnovane kot resna alternativna zgodovina regije ali določenega kulturnozgodovinsko zaokroženega območja. Če *Literarni atlas Ljubljane* ovrednotimo v diahroni liniji tipološko različnih enciklopedičih publikacij, na katere je bilo skromno opozorjeno, je jasno, da gre za pregleden in izviren slovarski priročnik z maksimumom informacij, ki lahko postanejo vodnik v globlje estetsko razumevanje ključnih del slovenskega leposlovja.

Prevedel Andrej Šurla

LITERATURA

- Bachelard, Gaston. *La poétique de l'espace*. Paris: Les Presses universitaires de France, 1957.
- Bachmann-Medick, Doris. *Cultural Turns. Neuorientierungen in den Kulturwissenschaften*. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt, 2006.
- Bachtin, Michail Michajlovič. *Roman jako dialog*. Prev. Daniela Hodrová. Praha: Odeon, 1980.
- Bradbury, Malcolm. *Atlas literatury. Literární toulky světem*. Prev. Vladimír Křivánek. Praha: Ottovo nakladatelství s.r.o., 2003.
- Dolgan, Marjan, Jerneja Fridl in Manca Volk. *Literarni atlas Ljubljane: Zgode in nezgode 94 slovenskih književnikov v Ljubljani*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2014.
- Felix, Emil. *Cbodske v našem písemnictví. Dvanáct kapitol o literární tradici chodské*. Plzeň: T. Mareš, 1940.
- — —. *Literární Plzeň v obryse I–II*. Plzeň: Společnost pro národopis a ochranu památek, 1930–1933.
- Foucault, Michel. »Of other spaces: utopias and heterotopias«. *Lotus* 48. 9 (1985–1986): 9–17.
- Frey, Jaroslav. *Literární místopis země České a Moravskoslezské*. Praha: Státní nakladatelství, 1938.

- Hýsek, Miloslav. *Literární Morava 1849–1885*. Praha: Vydavatelské družstvo Moravsko-slezské revue, 1911.
- Juvan, Marko, Marijan Dovič in Jernej Habjan, ur. »Prostorski obrat v literarni vedi / The Spatial Turn in Literary Studies«. *Primerjalna književnost* 36. 2 (2013).
- Kotalík, Josef. *Jižní Čechy v české literatuře*. České Budějovice: Krajský ústav pro další vzdělávání učitelů, 1956.
- Kovařík, Vladimír. *Literární toulky po Čechách*. Praha: Albatros, 1977.
- — —. *Literární toulky Moravou*. Praha: Albatros, 1978.
- — —. *Literární toulky Prahou*. Praha: Albatros, 1980.
- Mehrez, Samia (ed.). *The Literary Atlas of Cairo: One Hundred Years on the Streets of the City*. Cairo: American University in Cairo Press, 2010.
- Nečas, Jaroslav. *Literární průvodce pro turisty*. Praha: Sportovní a turistické nakladatelství, 1962.
- Nečasová, Lydie. *Kde – kdy – kdo. Literární místopis Čech, Moravy a Slezska*. Praha: R. Kmoč, 1947.
- Novák, Arne. »Úvod. Literární atlas československý«. *Literární atlas československý*. Ed. Bohumil Vavroušek. Praha: Prometheus, 1938. VII–XIII.
- Perenič, Urška, ur. »Prostor v literatuři in literatura v prostoru / Space in Literature and Literature in Space«. *Slavistična revija* 60. 3 (2012).
- Rezník, Jaroslav. *Po literárných stopách na Slovensku*. Bratislava: Mladé letá, 1982.
- Slavík, Bedřich. *Hanácké písemnictví*. Olomouc: R. Promberger, 1940.
- — —. *Písemnictví na moravském Valašsku*. Olomouc: R. Promberger, 1947.
- Uhrin, Pavol. *Literárny sprievodca po Slovensku*. Bratislava: Šport, 1966.
- Vavroušek, Bohumil. *Literární atlas československý: obrazová historie naší literatury. 1. díl*. Praha: J. Otto 1932.
- — —. *Literární atlas československý: obrazová historie naší literatury. 2. díl*. Praha: Prometheus, 1938.

The Literary Atlas as a “Revived” Historiographical Genre

Keywords: Slovene literary history / literary space / cultural identity / Slovene literature / literary atlas / Ljubljana / literary topography

This article describes the ‘revived’ genre of literary atlas not only as a means of heuristic documentation and instructive tourism but as a methodological impulse for modern research in the field of literary history. Its valuation is inspired by *Literarni atlas Ljubljane* [*The Literary Atlas of Ljubljana*] (2014), a Slovenian Academy of Sciences and Arts team publication authored by M. Dolgan (The Institute of Slovenian Literature); J. Fridl and M. Volk (Anton Melik Geographical Institute) which contains

entries for 94 Slovenian writers and 11 maps documenting life and works of the profiled luminaries of Ljubljana from the Middle Ages to the present day. The textual and geographical sections of the Atlas being interconnected through graphical and numerical symbols enables the reader both diachronic and structural reference (i.e. study of historical periods and literary movements as well as geographical location, respectively). The Atlas presents the area of the Slovenian capital city as a specific manifestation of cultural memory, as an anthropological phenomenon researched within modern biographical studies and cultural history. In general, the Atlas, as a non-fiction genre of event historiography, creates an alternative literary history based on the personalisation and intellectualisation of literary values. The concept of the Slovenian Atlas corresponds with the paradigm of post-modern literary scholarship, methodologically linked with the “spatial turn”, as since the 1950s the classical temporal model of culture has been substituted with the spatial concept.

UDK 82.091:111.852

821.112.2.09

Dominik Pensel: »Vzemi si k srcu te pesmi«: ljubezen, eros in umetniška produkcija v 19. stoletju

Ljubezen, eros in umetnost so v produktivnem razmerju, ki ga je zgodnje 19. stoletje razumelo kot kreativni izvor umetnosti. Prispevek najprej rekonstruira romantični model umetniške produkcije, nato pa prikaže, da je ta model umetnosti in erosa, ki temelji na ljubezni, referenčna točka literature in glasbe vse do konca stoletja, ki odraža ne le poetološka, temveč tudi temeljna družbeno-zgodovinska vprašanja.

UDK 75Rembrandt: 27-23

Jurij Selan: *The Parable of the Prodigal Son* Between Words and Pictures: Formal Analysis of Rembrandt's Painting

In the article the author explores how the Bible could be art theoretically "read" in biblical paintings. Most hermeneutical approaches towards the problem are art historical in nature, focusing on standardised visual symbols in biblical artworks. However, less research is concerned with the formal nature of biblical artworks, that is with the understanding how in biblical paintings, the Bible could be "read" through shapes and their spatial and compositional relations. In the article the author exemplifies this hermeneutical problem by comparing *The Parable of the Prodigal Son* and Rembrandt's painting *The Return of the Prodigal Son*.

UDK 821.163.4(497.6).09

Vanessa Matajic: Narrative Strategies in the Representation of Violence: Two Contemporary Bosnian Novels about the Bosnian War

The article looks at the narration of ethnocide through a comparative reading of two contemporary Bosnian novels (Ključanin's *Pričevalec* and Karahasan's *Nočni sbod*) about the Bosnian War (1992–1995) against the historical and literary backdrop of other selected novels that thematize nationalisms in the Yugoslav Wars and their effects. The comparison reveals recourse to testimonial discourse and the attendant use of "non-mimetic" narrative strategies of temporality ("circular," "melded") as a common narrative strategy. These are attended, moreover, by the specific treatment of the motif and theme of "the spectre," which evokes the Islamic religious context and the cultural-historical embeddedness of the narrative and which at the same time facilitates the intrusion of the fantastic or even a reading in the magical realist code.

UDK 82.0(497.4):821.163.6.09

Michal Vančura, Miloš Zelenka: The Literary Atlas as a "Revived" Historiographical Genre

The article describes the "revived" genre of literary atlas not only as a means of heuristic documentation and instructive tourism but as a methodological impulse for modern research in the field of literary history. Its valuation is inspired by *Literarni atlas Ljubljane* [*The Literary Atlas of Ljubljana*] (2014). This atlas presents the area of the Slovenian capital city as a specific manifestation of cultural memory, as an anthropological phenomenon researched within modern biographical studies and cultural history. In general, the Atlas, as a non-fiction genre of event historiography, creates an alternative literary history based on the personalisation and intellectualisation of literary values. The concept of the Slovenian Atlas corresponds with the paradigm of post-modern literary scholarship, methodologically linked with the "spatial turn," as since the 1950s the classical temporal model of culture has been substituted with the spatial concept.